

Michał Poszwa

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

FORMA EWIDENCJI A RYZYKO PODATKOWE PRZEDSIĘBIORSTWA

1. Wstęp

Efektywne prowadzenie działalności gospodarczej wymaga określenia czynników zewnętrznych i wewnętrznych, które mają, bądź mogą mieć, wpływ na sprawność i skuteczność działań przedsiębiorcy. Elementem otoczenia przedsiębiorstwa jest m.in. wymiar prawno-polityczny dotyczący prawnej regulacji działalności gospodarczej oraz relacji między przedsiębiorstwem a państwem. Wymiar prawno-polityczny obejmuje np. regulacje ustanawiające obciążenia finansowe o charakterze podatków i innych świadczeń. Skala i sposób funkcjonowania tych obciążeń wyznaczają opłacalność prowadzenia działalności gospodarczej. Ponadto istotne znaczenie ma stabilność obciążeń finansowych i reguł ich egzekwowania, gdyż określa ryzyko działań przedsiębiorcy [Gomułowicz, Małecki 2008, s. 268]. Ryzyko podatkowe wyznaczone jest m.in. zakresem ewidencji prowadzonej na potrzeby rozliczenia podatkowego. Zróżnicowanie ewidencji na podatkową oraz księgi rachunkowe dotyczy przedsiębiorców – osób fizycznych, i polega na zastosowaniu uproszczeń dla ewidencji podatkowej. Uproszczenia ewidencji powinny być rozpatrywane nie tylko z punktu widzenia kosztów podatnika, ale również (a nawet przede wszystkim) ze względu na ich wpływ na ryzyko przedsiębiorstwa. Duże znaczenie ma zatem analiza wpływu formy ewidencji na ryzyko podatkowe działalności przedsiębiorcy.

2. Problem ryzyka podatkowego w zarządzaniu przedsiębiorstwem

Wpływ podatku oraz systemu podatkowego na podatników, w tym na przedsiębiorstwo, przejawia się koniecznością ponoszenia wydatków oraz istnieniem ryzyka podatkowego. Oddziaływanie podatku jako określonej konstrukcji prawnej i ekonomicznej oraz oddziaływanie systemu podatkowego ma charakter zarówno ekonomiczny, jak i pozaekonomiczny [*Rozliczenia podatkowe...* 2005, s. 24]. Oddziaływanie ekonomiczne związane jest z koniecznością ponoszenia przez podatnika

(przedsiębiorstwo) określonych wydatków związanych z zapłatą podatku i „obsługą” tej zapłaty. Oddziaływanie pozaekonomiczne polega na tworzeniu przez podatki i system podatkowy warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej. Przy tym otoczenie podatkowe jest traktowane jako element pogarszający te warunki w mniejszym lub większym stopniu, co przejawia się w występowaniu ryzyka podatkowego.

Oddziaływanie otoczenia podatkowego na przedsiębiorstwo wynika z uwarunkowań jego działalności oraz z natury ekonomicznej podatku, zakresu i sposobu regulacji prawnych, a także ze sposobu ich stosowania i egzekwowania. Wpływ podatku i systemu podatkowego ma charakter obiektywny, występuje w każdym narodowym systemie podatkowym. Różnice dotyczą jednak zakresu, skali i siły tego oddziaływania na funkcjonowanie przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorca powinien dokonywać analizy otoczenia podatkowego oraz spodziewanych jego zmian i na tej podstawie formułować adekwatną strategię podatkową. Jej realizacja ma pozwolić na uniknięcie lub minimalizację negatywnych skutków zagrożeń podatkowych lub na wykorzystanie pojawiających się szans dla minimalizacji obciążenia podatkowego. Strategia podatkowa oznacza więc przyjęcie określonego sposobu postępowania wobec otoczenia podatkowego i stanowi przejaw zarządzania podatkami. Istotą zarządzania podatkami jest wpływanie na ryzyko podatkowe przedsiębiorstwa oraz na wydatki podatkowe [Poszwa 2007, s. 44]. Zarządzanie podatkami polega zatem na kształtowaniu ryzyka podatkowego, sterowaniu wydatkami podatkowymi oraz koordynacji dążenia do ograniczenia ryzyka i wydatków. Zarządzanie ryzykiem podatkowym zaś oznacza podejmowanie działań zmierzających do zapewnienia prawidłowej realizacji obowiązków podatkowych i sprawozdawczych z uwzględnieniem strategicznych celów przedsiębiorstwa w zakresie kontynuacji działalności, kształtowania reputacji oraz minimalizacji obciążeń podatkowych. Minimalizacja wydatków podatkowych polega na wykorzystaniu możliwości wyboru w zakresie sposobu prowadzenia działalności oraz sposobu rozliczania podatkowego operacji gospodarczych [Szymański 2003, s. 132]. Koordynacja celów podatkowych opiera się na poszukiwaniu równowagi między dążeniem do ograniczania ryzyka a wydatkami podatkowymi. Ograniczanie ryzyka oznacza bowiem tendencję do eliminacji zagrożeń ze strony otoczenia podatkowego, jak również do wykorzystania szans minimalizacji obciążenia podatkowego. Wykorzystanie możliwości minimalizacji wydatków podatkowych powinno uwzględniać wzrost ryzyka podatkowego. Ze względu na zmienność otoczenia podatkowego, warunków prowadzenia działalności i sytuacji podmiotu, działania podejmowane w ramach zarządzania podatkami muszą być prowadzone w sposób ciągły.

Istotą ryzyka podatkowego jest występowanie zagrożenia ze strony otoczenia podatkowego dla osiągnięcia celów przedsiębiorstwa oraz brak pewności co do konsekwencji podatkowych zrealizowanych, bieżących lub przyszłych operacji gospodarczych. Ryzyko podatkowe wynika z działań podejmowanych w otoczeniu podatkowym oraz w przedsiębiorstwie, a także z zaniechań w sferze regulacji i decyzji

podmiotu. Znaczenie ryzyka podatkowego wiąże się z tym, że istotną wartością w prowadzeniu działalności gospodarczej jest pewność co do występowania obowiązku podatkowego oraz wysokości zobowiązania podatkowego. Pewność obowiązku i jego skali stanowi wręcz warunek dla oczekiwania kontynuacji działalności oraz oceny skutków ekonomicznych podejmowanych decyzji.

Skutkiem występowania ryzyka podatkowego jest występowanie niepożądanych konsekwencji o charakterze finansowym i niefinansowym. Negatywne następstwa finansowe polegają na konieczności ponoszenia wydatków na zarządzanie ryzykiem, dodatkowych wydatków z tytułu dopłat podatku i sankcji oraz na utracie możliwych oszczędności podatkowych. Następstwa niefinansowe związane są z zagrożeniem dla kontynuacji działalności [Helin, Szymański 2005, s. 14], z możliwością utraty reputacji (a także utraty uprawnień, przywilejów lub zdolności kredytowej) oraz z wystąpieniem sankcji karnych (z pozbawieniem wolności włącznie). Ryzyko podatkowe jest częścią ryzyka gospodarczego, co oznacza, że jego skutki obciążają majątek podmiotu. Jednak ryzyko podatkowe może dotyczyć nie tylko przedsiębiorstwa, ale bezpośrednio zarządzających, którzy ponoszą odpowiedzialność za decyzje podatkowe.

Ryzyko podatkowe stanowi część ryzyka działalności przedsiębiorstwa. Dokonując analizy źródeł ryzyka podatkowego, można wskazać jego części składowe. Podstawowe znaczenie ma wyodrębnienie ryzyka ze względu na etapy powstawania i realizacji zobowiązań podatkowych. Na tej podstawie wyróżnia się ryzyko identyfikacji obowiązku podatkowego oraz ryzyko określenia zobowiązania podatkowego. Pierwszy rodzaj ryzyka dotyczy prawidłowości ustalenia obowiązku podatkowego, a więc stwierdzenia, czy podatek powinien być w ogóle stosowany w danej sytuacji, a jeżeli tak, to w którym momencie. Drugi rodzaj ryzyka związany jest z niepewnością co do prawidłowości ustalenia kwoty zobowiązania podatkowego.

Uwzględniając charakter przyczyny powstania ryzyka, można wyodrębnić ryzyko powstające poza przedsiębiorstwem i ryzyko zależne od działań podmiotu. Biorąc pod uwagę rodzaj przyczyny powstania ryzyka zależnego od działań podmiotu, można wyróżnić ryzyko zaniechania, ryzyko popełnienia błędu oraz ryzyko zarządzania podatkami. A zatem obowiązek podatkowy może nie być w ogóle zidentyfikowany lub błąd może polegać na nieprawidłowym ustaleniu momentu powstania obowiązku podatkowego. Może ponadto nastąpić zaniechanie dokonania rozliczenia (złożenia deklaracji) albo błąd w ustaleniu wysokości zobowiązania podatkowego. Ryzyko zarządzania podatkami polega na faktycznie wyższym opodatkowaniu operacji gospodarczych niż opodatkowanie możliwe, na skutek zaniechania zarządzania podatkami lub podjęcia błędnych decyzji podatkowych. Ryzyko podatkowe można też rozpatrywać z punktu widzenia skutków. Na tej podstawie wyodrębnia się ryzyko dopłaty podatku, ryzyko sankcji finansowej, ryzyko utraty korzyści, ryzyko utraty reputacji, ryzyko podwójnego opodatkowania, ryzyko zmniejszenia opłacalności i konkurencyjności, ryzyko utraty płynności finansowej itp.

Rozwój otoczenia podatkowego oraz sposób jego funkcjonowania stwarza potrzebę przyjęcia zorganizowanej reakcji (odpowiedzi) na opodatkowanie. Kształt tej reakcji, będący treścią zarządzania podatkami, uwarunkowany jest wnioskami wynikającymi z analizy oddziaływania podatku i innych obciążeń, a także całego systemu podatkowego na przedsiębiorstwo. Racjonalnie działający podmiot dąży bowiem do ograniczenia ryzyka podatkowego oraz wydatków podatkowych. Cel podatkowy przedsiębiorstwa obejmuje więc dążenie z jednej strony do eliminacji lub co najmniej minimalizacji ryzyka podatkowego, a z drugiej do minimalizacji ciężaru podatkowego.

Punktem wyjścia dla zarządzania i podstawowym celem podatkowym jest eliminacja zagrożenia ze strony otoczenia podatkowego dla kontynuacji działalności. Odbywa się to przede wszystkim poprzez udostępnienie odpowiednich zasobów i sprawne organizowanie procesów wewnętrznych przedsiębiorstwa, tak aby sprostać wymogom formalnym wynikającym z norm prawnych. Z drugiej strony konieczne jest identyfikowanie tych zmian przepisów, które mogą prowadzić do spadku rentowności lub konkurencyjności, szczególnie w kontekście liberalizacji wymiany międzynarodowej, harmonizacji podatków i wzrostu konkurencji podatkowej, i reagowanie na nie. Zapewnienie warunków dla prawidłowej realizacji obowiązków podatkowych oraz kontynuacji działalności stanowi zadanie naczelnego kierownictwa podmiotu.

3. Formy ewidencji na potrzeby rozliczeń podatkowych

Podstawowy obowiązek podatkowy przedsiębiorstwa dotyczy podatku dochodowego. Podstawą dokonywania rozliczeń jest prowadzona na bieżąco ewidencja przychodów i kosztów podatkowych. Ewidencja stanowi również instrument bieżącej kontroli, na potrzeby zarządzania, potencjalnej wysokości zobowiązania podatkowego [Gmytrasiewicz 2008, s. 40]. Zapisy w ewidencji są wykorzystywane do ustalenia wysokości dochodu w miesięcznym lub kwartalnym rozliczeniu zaliczek podatkowych. Jeżeli podmiot korzysta z ryczałtowego sposobu rozliczania zaliczek, wówczas na podstawie ewidencji ustalany jest jedynie dochód roczny. W kontekście zarządzania ryzykiem podatkowym istotne jest to, że ewentualne niedeklarowanie (przy ryczałtowym rozliczeniu zaliczek miesięcznych) przychodów i kosztów pozwala na uniknięcie wielu kontrowersji związanych z ustalaniem dochodu. W zależności od formy ewidencji dochód może być ustalany bardziej lub mniej jednoznacznie. Zasady prowadzenia ewidencji wyznaczają sposób ustalania dochodu, co z kolei ma podstawowe znaczenie dla pewności opodatkowania oraz dla prowadzenia polityki wykazywania dochodu.

Uniwersalną formą ewidencji są księgi rachunkowe, które mogą być zawsze stosowane. Obowiązek prowadzenia ewidencji księgowej nie dotyczy tych podmiotów będących osobami fizycznymi, u których sprzedaż w roku poprzednim nie przekroczyła 800 000 euro. Podmioty takie mogą prowadzić podatkową księgę przychodów

i rozchodów. Z punktu widzenia zarządzania istotne znaczenie ma rozstrzygnięcie, która forma ewidencji jest korzystniejsza zarówno dla ryzyka podatkowego, jak i dla sterowania wysokością zobowiązania podatkowego (w tym momencie można pominąć problem kosztów prowadzenia ewidencji). Brak precyzyjnych uregulowań, szczególnie w zakresie ustalania kosztów podatkowych, powoduje znaczny wzrost ryzyka przy stosowaniu ksiąg rachunkowych.

Podatkowa księga przychodów i rozchodów prowadzona jest wyłącznie w celu ustalenia podatkowych przychodów i podatkowych kosztów [*Prawo podatkowe...* 2006]. W księdze i dodatkowych ewidencjach zapisuje się wyłącznie te zdarzenia, które mają wpływ na obowiązek podatkowy i wysokość podatku w danym roku obrotowym. Nie uwzględnia się tych operacji, które nie mają znaczenia dla rozliczenia podatkowego, a tylko w wyjątkowych przypadkach zaznacza się koszty dotyczące kolejnych lat lub te poniesione w poprzednich latach (rozliczenia międzyokresowe kosztów). Ograniczony zakres ewidencji zmniejsza ryzyko popełnienia błędu oraz usprawnia zarządzanie dzięki możliwości łatwiejszego rozpoznania wpływu podejmowanych decyzji na wysokość podatku.

Na potrzeby rozliczenia zaliczki miesięcznej dochód ustalany jest jako nadwyżka ustalonych w księdze podatkowych przychodów i podatkowych kosztów. Natomiast w celu ustalenia dochodu (straty) rocznego uwzględnia się różnicę przychodów i kosztów, ale dodatkowo korygowana jest ona o zmianę wartości remanentu końcowego i początkowego. Jeżeli wartość remanentu końcowego jest wyższa niż początkowego, to różnica ta zwiększa dochód (lub zmniejsza stratę). W przypadku gdy wartość remanentu końcowego jest niższa niż początkowego, to różnica ta zmniejsza dochód (lub zwiększa stratę). Konieczność uwzględniania remanentu, którego przedmiotem są towary, materiały, półwyroby, wyroby gotowe, braki i odpadki, wynika z faktu, że do kosztów zalicza się w ciągu roku wszelkie składniki majątku (z wyjątkiem majątku trwałego) zakupione i potrzebne w prowadzeniu działalności.

Specyfika podatkowej księgi przychodów i rozchodów dotyczy sposobu ustalania kosztów. Koszty uznane za podatkowe ewidencjonuje się w księdze w momencie ich poniesienia, którym jest data wystawienia dowodu księgowego. W ciągu roku do kosztów zalicza się zatem wszelkie zakupy, ale przy uwzględnieniu konieczności dokonywania amortyzacji. Przepisy podatkowe jednoznacznie stwierdzają, że towary oraz materiały stanowiące przedmiot spisu z natury (nieprzetworzone, przetworzone częściowo lub całkowicie), a więc te, które nie zostały sprzedane, nie stanowią kosztu w danym roku, ale w kolejnych latach. Kontrowersje mogą być związane jedynie z ustaleniem do remanentu wartości półwyrobów i wyrobów gotowych według kosztu wytworzenia.

Księgi rachunkowe prowadzone są zgodnie z zasadami rachunkowości, a więc dotyczą wszelkich zmian w majątku. Oznacza to, że w księgach ewidencjonuje się operacje zdarzenia, które są istotne podatkowo, jak również te, które nie mają znaczenia dla rozliczenia podatku [*Ustawa o...* 2005, s. 348]. Ponadto w księgach bra-

kuje zapisów dotyczących niektórych zdarzeń, które nie powodują zmian w majątku, ale wpływają na podatek (np. wartość otrzymanych świadczeń nieodpłatnych).

Podstawowe problemy podatkowe związane ze stosowaniem ksiąg rachunkowych dotyczą ustalania kosztów podatkowych. Rachunek dochodu podatkowego jest bowiem prowadzony dla ustalonego okresu. Uwzględnienie kosztu uzyskania przychodu w rachunku prowadzonym dla konkretnego miesiąca bądź roku podatkowego wymaga spełnienia dodatkowych warunków. Koszty uzyskania przychodów można potrącić tylko w tym roku podatkowym, którego dotyczą, tj. są potrącalne także koszty uzyskania poniesione w latach poprzedzających rok podatkowy, lecz dotyczące przychodów roku podatkowego, oraz określone co do rodzaju i kwoty koszty uzyskania, które zostały zarachowane, chociaż ich jeszcze nie poniesiono, jeżeli odnoszą się do przychodów danego roku podatkowego, chyba że ich zarachowanie nie było możliwe. Reguła ta dotyczy podmiotów prowadzących księgi rachunkowe. Może ona być, ale nie musi, stosowana przez osoby fizyczne prowadzące podatkową księgę przychodów i rozchodów.

Generalna reguła nakazuje podatnikom prowadzącym księgi rachunkowe rozliczać koszty uzyskania przychodu w czasie. Większość kosztów jest ponoszona w okresie, którego dotyczy. Część kosztów ponoszona w danym okresie dotyczy okresów przyszłych i dlatego powinna być uwzględniana w rachunku dochodu w przyszłości. Zatem aby koszt mógł zmniejszać dochód w danym okresie, musi być faktycznie poniesiony oraz dotyczyć tego okresu. Koszt, który nie został faktycznie poniesiony, może być wyjątkowo uznany za koszt uzyskania przychodu, jeżeli dotyczy danego okresu, jest określony co do rodzaju i kwoty i został zarachowany. Regulacje dotyczące przypisywania kosztów do właściwych okresów rozliczeniowych okazują się w praktyce gospodarczej dość niejasne. Ustawodawca nie precyzuje, co oznaczają kluczowe terminy użyte w treści przepisów, takie jak „dotyczy” oraz „zarachowany” [*Prawo podatkowe... 2006*, s. 65]. Nie określa się również mechanizmu dokonywania rozliczeń międzyokresowych kosztów poniesionych z góry.

Regulacje podatkowe dotyczące ustalania kosztów uzyskania przychodów na podstawie ksiąg rachunkowych są stosunkowo rozbudowane. Paradoksalnie jednak nie pozwalają na jednoznaczne rozstrzygnięcie, jakie koszty należy przypisać do okresu rozliczeniowego. Podstawą dla ustalenia kosztów podatkowych jest ich podział na koszty „bezpośrednio związane z przychodami” i „koszty inne niż bezpośrednio związane z przychodami”. W przepisach podatkowych nie określono jednak zakresu powyższych pojęć. Oznacza to dla podatnika konieczność indywidualnego ustalenia zakresu poszczególnych kategorii kosztów. Występuje więc ryzyko popełnienia błędu, gdyż możliwa jest sytuacja, gdy organy podatkowe nie zgodzą się z interpretacją dokonaną przez podatnika.

Stosowanie ksiąg rachunkowych jako podstawy ustalania kosztów wiąże się więc z dodatkowym ryzykiem w porównaniu z ewidencją w formie podatkowej księgi przychodów i rozchodów.

4. Znaczenie zakresu ewidencji w zarządzaniu ryzykiem podatkowym

Decyzje podatkowe są podejmowane na podstawie ustalonych kryteriów. Podatek uznany za korzystny powinien spełniać określone warunki. Celem zarządzania podatkami w przedsiębiorstwie jest ograniczanie ryzyka podatkowego oraz minimalizacja wydatków podatkowych. Cel podatkowy ma charakter uzupełniający, tzn. jest realizowany przy uwzględnieniu celu głównego przedsiębiorstwa. Osiąganie celów podatkowych nie powinno ograniczać osiągania celów przedsiębiorstwa. Zatem dążenie do uproszczenia ewidencji i rozliczeń, np. poprzez podatki ryczałtowe, może pozostawać w sprzeczności z innymi celami finansowymi. Chęć pozyskania kapitału obcego wiąże się bowiem najczęściej z wymaganiem dawcy kapitału (np. banku) dotyczącym odpowiedniej szczegółowości raportów finansowych, w tym podatkowych.

Biorąc pod uwagę cele podatkowe podmiotu, można wyodrębnić takie podstawowe kryteria podejmowania decyzji, jak forma prowadzonej ewidencji i rozliczeń, ryzyko powodowane przez podatek, elastyczność podatku, przewidywane kwoty podatku do zapłaty. Podatek jest tym korzystniejszy, im niższe są wydatki podatkowe (koszty ewidencji i rozliczeń oraz kwoty podatku do zapłaty), im mniejsze jest ryzyko podatkowe oraz im większy jest wpływ podatnika na obciążenie podatkowe. Poszczególne konstrukcje podatkowe stanowią najczęściej kombinację korzyści i niekorzyści, których ocena musi być dokonana przez przedsiębiorcę. Z punktu widzenia przedsiębiorcy idealny podatek to podatek zerowy, z ograniczonymi obowiązkami formalnymi i niepowodujący ryzyka podatkowego.

Podstawowym kryterium decyzyjnym, szczególnie dla małych i średnich podmiotów, jest forma ewidencji i rozliczeń. Kryterium to ma znaczenie nie tylko finansowe, ale i psychologiczne. Najdogodniejszymi podatkami są u osób fizycznych odpowiednio karta podatkowa, ryczałt ewidencjonowany, ogólny podatek liniowy i progresywny rozliczany na podstawie podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Najgorszy z punktu widzenia uciążliwości rozliczeń jest podatek ogólny od osób fizycznych i prawnych rozliczany na podstawie ksiąg rachunkowych. Należy jednak zaznaczyć, że ocena obowiązków formalnych powinna uwzględniać nie tylko podatek dochodowy. Realizacja ewentualnych innych obowiązków ewidencyjno-sprawozdawczych, w tym przede wszystkim dotyczących podatku VAT oraz związanych z rozliczeniem pracowników, odbywa się równolegle z obowiązkami dotyczącymi rozliczenia przedsiębiorcy. Tak więc uproszczenia w podatkach ryczałtowych mogą nie być ważne, jeżeli podatnik i tak rozlicza się z podatku VAT oraz prowadzi rozliczenia osób zatrudnionych. W takim przypadku niskie koszty ewidencji i rozliczeń dotyczące podatku dochodowego nie mają dla podatnika większego znaczenia. Dla większości podatników uproszczenia podatków ryczałtowych nie są istotne. Mają one znaczenie dla mikroprzedsiębiorców, którzy nie płacą podatku VAT oraz nie zatrudniają pracowników.

Kryterium kosztów ewidencji jest natomiast istotne, jeżeli podatnik ma możliwość wyboru między ewidencją księgową a tańszą i prostszą podatkową księgą przychodów i rozchodów. Konsekwencją stosowania określonej formy ewidencji są nie tylko koszty administracyjne, ale również ryzyko podatkowe i wysokość wykazywanego dochodu, a zatem i płaconego podatku. Decyzja o wyborze podatkowej księgi przychodów i rozchodów powinna być w niektórych przypadkach podejmowana w perspektywie dłuższej niż rok podatkowy. Jeżeli bowiem podatnik spodziewa się przekroczenia wartości sprzedaży ponad 800 000 euro, wówczas powinien rozważyć, czy nie byłoby korzystne założenie ksiąg rachunkowych od początku działalności. Pozwoliłoby to na uniknięcie przyszłych kosztów przekształcenia ewidencji oraz na zachowanie merytorycznej ciągłości.

Istotnym kryterium oceny podatku związanym z kryterium formy i kosztów ewidencji jest ryzyko podatkowe. Ważną wartością dla podatnika jest bowiem pewność podatku. Pewność, a więc przewidywalność w zakresie obowiązku podatkowego i wysokości zobowiązania podatkowego. Podatnik oczekuje konkretyzacji obowiązku podatkowego (a więc rozstrzygnięcia, czy podatek powinien być w ogóle płacony i w którym momencie to powinno nastąpić) oraz konkretyzacji zobowiązania podatkowego (a więc ustalenia, jaka jest kwota podatku). Przekonanie podatnika o prawidłowości postępowania pozwala na planowanie działalności oraz na unikanie sankcji karno-skarbowych.

Ryzyko podatkowe uwarunkowane jest sposobem ustalania podatku, zakresem dostępnych ulg i odliczeń oraz formą ewidencji. Z punktu widzenia tych czynników najmniej ryzykowną formą podatku jest u osób fizycznych karta podatkowa, następnie ryczałt ewidencjonowany, a najbardziej ryzykowny jest podatek ogólny rozliczany na podstawie ewidencji księgowej.

Ryzyko podatkowe związane jest jednak nie tylko z właściwością konstrukcji podatku, ale również z indywidualną sytuacją podatnika i zakresem zarządzania podatkami. Skomplikowanie przedmiotowe i organizacyjne działalności zwiększa ryzyko podatkowe. Na przykład zróżnicowanie produktów i jednostek organizacyjnych wymusza konieczność rozliczania kosztów, co może być kontrowersyjne podatkowo. Podobnie dążenie do minimalizacji podatku wzmaga ryzyko kwestionowania rozliczeń przez organy podatkowe. Ryzyko podatkowe kształtowane jest więc ostatecznie zarówno poza przedsiębiorstwem, jak i przez samego podatnika. Charakterystyczne jest to, że uszeregowanie form podatku z punktu widzenia ryzyka pokrywa się z rankingiem według kosztów ewidencji.

Podstawowym kryterium wyboru formy podatku dochodowego są przewidywane kwoty podatku do zapłaty w danym okresie rozliczeniowym. Im niższe płatności podatku dochodowego, tym korzystniejsza forma opodatkowania. Poszczególne podatki obliczane są według różnych formuł, dlatego ich ostateczna wysokość zależy od indywidualnej sytuacji podatnika. Nie można zatem wskazać podatku jednoznacznie korzystnego lub zawsze niekorzystnego. Liniowy podatek od osób fizycznych będzie w określonej sytuacji korzystny, a w innym przypadku już nieopłacalny. Każda forma podatku, po spełnieniu określonych warunków, może być korzystna.

Dla podatnika podejmującego decyzję o wyborze formy podatku kluczowe znaczenie ma zatem ustalenie, co decyduje o opłacalności poszczególnych podatków i w jaki sposób należy prowadzić analizę podatkową w celu ustalenia podatku potencjalnie najniższego. Analizując płatności podatkowe, należy zatem uwzględnić przewidywaną sytuację ekonomiczną przedsiębiorstwa (przychody, koszty, inwestycje), potencjalne sposoby jej podatkowego ujęcia (wykazywanie przychodów i kosztów), możliwe do zastosowania odliczenia podatkowe. Wysokość podatku zależy więc ostatecznie zarówno od indywidualnej sytuacji przedsiębiorstwa, jak i od samego podatnika.

Decyzje podatkowe podejmowane są na podstawie przesłanek ekonomicznych (kosztów ewidencji, płatności podatkowych), które mogą być kwantyfikowane, i pozakonomicznych (ryzyka podatkowego, elastyczności podatku), których ujęcie wartościowe jest bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. W analizie podatkowej opartej na rachunku ekonomicznym uwzględnia się jedynie te kryteria wyboru, które mogą być wyrażone wartościowo. Kryterium wyboru będzie więc przede wszystkim przewidywana kwota podatku do zapłaty, a następnie koszty prowadzenia ewidencji i rozliczeń. Ostateczny wybór musi jednak zawsze uwzględniać ryzyko podatkowe przedsiębiorcy.

5. Zakończenie

Podatnicy będący osobami fizycznymi mogą do pewnego stopnia decydować o formie ewidencji na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego. Podstawą ustalenia dochodu do opodatkowania może być ewidencja uproszczona – podatkowa księga przychodów i rozchodów lub księgi rachunkowe. Konsekwencją zastosowania określonej ewidencji jest m.in. zakres ryzyka podatkowego podmiotu. Zróżnicowanie ryzyka podatkowego wynika przede wszystkim z innego określenia momentu uwzględnienia kosztu podatkowego przy stosowaniu księgi przychodów i rozchodów niż przy stosowaniu ksiąg rachunkowych. Charakterystyczne jest przy tym większe ryzyko podatkowe przy ustalaniu kosztów podatkowych na podstawie ksiąg rachunkowych. Przepisy podatkowe nie są bowiem dość precyzyjne w określeniu przede wszystkim momentu uwzględnienia kosztu podatkowego oraz sposobu prowadzenia kalkulacji przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych.

Literatura

- [1] Gmytrasiewicz M., *Rachunkowość. Podstawowe założenia i zasady*, Difin, Warszawa 2008.
- [2] Gomulowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2008.
- [3] Helin A., Szymański G.K., *Rachunkowość i opodatkowanie spółek kapitałowych*, C.H. Beck, Warszawa 2005.
- [4] Poszwa M., *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie*, C.H. Beck, Warszawa 2007.

- [5] *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, red. H. Litwińczuk, ABC, Warszawa 2006.
- [6] *Rozliczenia podatkowe przedsiębiorcy*, red. M. Poszwa, OE, Kraków 2005.
- [7] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów, DzU nr 152, poz. 1475 ze zm.
- [8] Szymański G.K., *Duch rachunkowości ciąży nad definicją kosztów uzyskania przychodów*, „Przegląd Podatkowy” 2003 nr 10.
- [9] *Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych. Komentarz*, red. K.G. Szymański, Difin, Warszawa 2005.

ACCOUNTING AND TAX RISK MANAGEMENT

Summary

There are different rules of taxing incomes of personal partnerships and capital companies in Polish law. Different status in taxes of personal partnerships and capital companies is very controversial. There is a problem appearing, whether the different charging of both kinds of companies disturbs in the wide range the rules of competition. Moreover the different taxing of personal partnerships and capital companies causes the necessity of deciding which form is more profitable for the taxpayer. Setting the cost-effectiveness is very difficult and demands using profit calculation. The final decision about form of business activity is very risky.